

نقش اربعین حسینی در دستیابی به تمدن نوین اسلامی

عیسی عیسی‌زاده^۱، یاسر ابوزاده گنابی^۲، محمدمهدی عیسی‌زاده^۳

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۵/۰۱/۲۹)

چکیده

تمدن اسلامی، فضایی است که انسان در آن به لحاظ معنوی و مادی می‌تواند رشد کند و به‌غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده، برسد و زندگی خوب و عزتمندی داشته باشد. از این‌رو، دستیابی به چنین تمدنی، یکی از مهم‌ترین اهداف تشکیل حکومت اسلامی در کشور ایران و همچنین دیگر کشورهای اسلامی است. این هدف، زمانی به‌وقوع می‌پیوندد که تک‌تک افراد جامعه و مسئولان در نهادینه‌کردن شاخصه‌های تمدن اسلامی تلاش نمایند و از فرصت‌های پیش‌آمده، بیشترین بهره را ببرند. از آنجایی‌که در هر سال، حرکت تمدن‌ساز اربعین حسینی، زمینه‌تجلی بسیاری از ارزش‌های الهی را فراهم می‌کند، که این‌گونه برکات و ثمرات نقش تعیین‌کننده‌ای در تحقق تمدن نوین اسلامی دارد، شایسته است تا آن آثار و برکات اثرگذار، شناسایی و در نهادینه‌کردن و پایداری آنها در دیگر ایام سال تلاش‌های درخوری صورت گیرد. این پژوهش، کوشیده است تا به‌روش توصیفی و تحلیلی، نقش اربعین حسینی را در دستیابی به تمدن نوین اسلامی بررسی نماید.

۱. استادیار پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، (نویسنده مسئول)؛ e.eisazadeh@isca.ac.ir

۲. دکترای ادیان

aesazadeh4747@gmail.Com

۳. طلبه و پژوهشگر حوزه علمیة قم؛

داده‌های پژوهش: با توجه به اینکه میلیون‌ها مسلمان زائر اعم از مهمان و میزبان در اربعین حسینی با نیت خالصانه برای تقرب به خداوند و رضایت ائمه علیهم‌السلام، به ویژه سیدالشهدا علیه‌السلام گام‌های ارزشمند و بی‌نظیری را در اجرایی نمودن شاخصه‌های تمدن‌ساز برمی‌دارند، می‌توان گفت این فرصت طلایی می‌تواند نقش اثرگذاری در دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی ایفا نماید.

یافته‌های پژوهش: در اربعین حسینی آموزه‌هایی نورانی همچون، یاد خدا، توسل به اهل بیت علیهم‌السلام تقوایشگی، صبر و بردباری، عفو و گذشت، ایثار و فداکاری، تکریم و احترام، همدلی و همکاری، وحدت و یکپارچگی، رعایت قانون و مهمان‌نوازی، تجلی پیدا می‌کند که اگر این ویژگی‌ها در زندگی مسلمانان نهادینه و پایدار شود، طولی نخواهد کشید که زمینه دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی فراهم خواهد شد.

کلید واژه‌ها: اربعین، حسینی، تمدن، اسلامی، نوین.

مقدمه

یکی از سرمایه‌های کم‌نظیر در جوامع اسلامی که می‌تواند در دست‌یابی آنان به تمدن نوین اسلامی، نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد و آنها را به‌عنوان الگویی نجات‌بخش در دنیا معرفی کند، حرکت عظیم و میلیونی بی‌نظیر فرقه‌های گوناگون مسلمان در ایام اربعین حسینی است که به‌عشق زیارت سیدالشهدا علیه‌السلام انجام می‌گیرد. این حرکت تمدن‌ساز به‌سبب تجلی آموزه‌های انسانی و الهی همچون، یاد خدا و توسل به اهل بیت علیهم‌السلام، تقوایشگی، صبر و بردباری، عفو و گذشت، ایثار و فداکاری، تکریم و احترام به دیگران، همدلی و همکاری، وحدت و یکپارچگی، رعایت قانون و مهمان‌نوازی در آن، اگر همان‌گونه که در طول این حرکت و ایام اربعین حسینی چشم تمام جهانیان را به‌خود جلب نموده است، در نهادینه‌کردن و پایداری آن در دیگر ایام سال در بین مسلمانان تلاش لازم صورت گیرد، امید آن می‌رود که زمینه رفع بسیاری از مشکلات موجود در جوامع اسلامی فراهم شود و همچنین زمینه ظهور منجی عالم

بشريت حضرت مهدی موعود(عج‌الله) نیز فراهم شود. در پژوهش حاضر، تلاش شده است تا نقش اربعین حسینی در دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی تحلیل و بررسی شود.

مفهوم‌شناسی واژگان

۱. تمدن

«تمدن»، مصدر ثلاثی مزید از باب تفاعل و اسم مصدر فارسی است. از دیدگاه بعضی از لغویان، ریشه «م د ن» به معنای سکونت و اقامت در جایی است و واژه «مدینه» نیز برگرفته از آن است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۱۳: ۴۰۲). از دیدگاه بعضی از لغت‌شناسان قرآنی، «تمدن» به معنای تخلق به اخلاق اهل مدینه است و این واژه از واژه «مدینه» انتزاع شده است. (مصطفوی، ۱۳۶۰، ج ۱۱: ۵۵). در منابع لغوی فارسی، تمدن به معنای تخلق به اخلاق شهر و انتقال از خشونت و هجمیه و جهل به حالت ظرافت و انس و معرفت آمده است (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۵: ۶۹۷۲). برای «تمدن» در منابع علوم اجتماعی، تعریف‌های مختلفی ذکر شده است، اما نقطه مشترک آن، معانی عبارت است: وجود سازمان و نظم اجتماعی، همراه با پیشرفت مادی و معنوی (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۹۵-۹۶).

واژه «تمدن» در قرآن نیامده است، اما واژه‌هایی، همچون «قریه» و «قرن» مرتبط با این واژه است.

مراد از تمدن‌ها در آیات قرآن، مجموعه‌ای از اجتماعات انسانی است که در یک‌فرایند به‌رشد و بالندگی و شکوفایی رسیده و توانسته است جامعه‌ای قدرتمند و ثروتمند را بر پایه سنت‌ها و قوانین ایجاد کنند (منصوری، ۱۳۹۶).

به اعتقاد علامه محمدتقی جعفری، تمدن عبارت است از برقراری نظم و هماهنگی در روابط انسان‌های یک جامعه که تصادم‌ها و نزاحم‌های ویرانگر را منتفی ساخته و مسابقه در مسیر رشد و کمال را قائم مقام آنها بنماید؛ به طوری که زندگی اجتماعی افراد و گروه‌های آن جامعه موجب بروز و به‌فعالیت رسیدن استعداد‌های سازنده آنها باشد (جعفری، ۱۳۷۳، ج ۶: ۲۳۲).

۲. تمدن اسلامی

تمدن اسلامی، بیانگر همه جنبه‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی جامعه است که ابعاد وجود فرد و جامعه را پوشش می‌دهد (مدیریت حوزه علمی قم، ۱۳۸۳: ۱۱۳). بنابر نظر بعضی از اندیشمندان معاصر، تمدن اسلامی، تمدن دینی است که همه مؤلفه‌های آن بر محور اسلام می‌گردد که عبارت‌اند از: دین، اخلاق، علم، عدالت، قوانین، مقررات، اصول دینی و ... (جان‌احمدی، ۱۳۸۸: ۵۱-۵۲).

از نظر مقام معظم رهبری، تمدن اسلامی فضایی است که انسان در آن به‌لحاظ معنوی و مادی می‌تواند رشد کند و به‌غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده، برسد و زندگی خوب و عزتمندی داشته باشد. انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار، دارای سازندگی حیات طبیعت است (مقام معظم رهبری، بیانات، ۸۳/۳/۲۲). ایشان در تعبیر دیگری فرمودند: «تمدن اسلامی کشورگشایی نیست، بلکه به‌معنای تأثیرپذیرفتن فکری ملت‌ها از اسلام است» (مقام معظم رهبری، بیانات، ۹۵/۲/۶).

۳. شاخصه‌های تمدن اسلامی

مقام معظم رهبری، شاخصه‌های اصلی تمدن اسلامی را این‌گونه معرفی کرده است: «شاخصه‌های اصلی این تمدن، بهره‌مندی انسان‌ها از همه ظرفیت‌های مادی و معنوی است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. آرایش ظاهری این تمدن را در حکومت مردمی، در قوانین برگرفته از قرآن، در اجتهاد و پاسخ‌گویی به‌نیازهای نوبه‌نوی بشر در پرهیز از تحجر و ارتجاع و نیز بدعت و التقاط در ایجاد رفاه و ثروت عمومی، در استقرار عدالت، در خلاص از اقتصاد مبتنی بر ویژه‌خواری و ربا و تکاثر، در گسترش اخلاق انسانی در دفاع از مظلومان عالم و در تلاش و کار و ابتکار، می‌توان و باید مشاهده کرد. نگاه اجتهادی و عالمانه به‌عرصه‌های گوناگون، از علوم انسانی تا نظام تعلیم و تربیت رسمی و از اقتصاد و بانکداری تا تولید فنی و فناوری و از رسانه‌های مدرن تا هنر و سینما و روابط بین‌الملل و غیره، همه از لوازم این تمدن‌سازی است» (مقام معظم رهبری، بیانات، ۹۲/۲/۹).

۴. پایه‌گذاری تمدن اسلامی

بنیان‌گذار تمدن اسلامی، شخص رسول گرامی ﷺ است. مقام معظم رهبری در این باره فرمودند: «صدر اسلام، رسول مکرم اسلام ﷺ و صحابه و نیز جانشینان بزرگوارشان توانستند با اتکا به خدا، یک تمدن عظیم تاریخی را پایه‌گذاری کنند» (مقام معظم رهبری، بیانات، ۶۸/۱۲/۳).

با توجه به نکات پیش گفته، آن تمدنی که مسلمانان باید به دنبال تحقق آن باشند، تا ان شاء الله با ظهور مهدی موعود به حد کمال خودش برسد، آن است که قوانین نازل شده از سوی خداوند در تمام حوزه‌های زندگی، اعم از فردی، خانوادگی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی به اجرا درآید تا زمینه دست‌یابی به سعادت دنیوی و اخروی برای هر آرزومندی فراهم گردد.

۵. تمدن نوین اسلامی

مقام معظم رهبری در تبیین معنای تمدن نوین اسلامی فرمودند: «امروز وظیفه امت اسلامی تنها این نیست که به یادبود ولادت پیامبر یا بعثت پیغمبر جشن برپا کنند. این کار کوچک و کمی است نسبت به آنچه وظیفه اوست. دنیای اسلام امروز، وظیفه دارد مثل خود اسلام و مثل خود پیغمبر ﷺ، روحی در این دنیا بدمد، فضای جدیدی ایجاد کنند، راه تازه‌ای را باز کنند. ما به این پدیده‌هایی که در انتظار آن هستیم می‌گوییم تمدن نوین اسلامی... این به معنای تصرف سرزمینی نیست» (مقام معظم رهبری، بیانات، ۹۵/۲/۶).

در تعریف دیگر از تمدن نوین اسلامی آمده که عبارت است از؛ ظهور و بروز مادی و معنوی پیشرفت‌های هدفمند، نظام‌مند و نوظهور امت اسلامی بر اساس تعالیم اسلامی در تمام عرصه‌های اجتماعی، که شکلی معنادار و منضبط به خود گرفته است. هدفمند و نظام‌مند بودن پیشرفت‌ها، ناظر بر وجود یک ابر نظریه و الگوی مشخص برای پیشرفت‌هاست. نوظهور بودن پیشرفت‌ها، مرز تمدن تاریخی اسلامی را با تمدن نوین معین می‌کند. بر این اساس، تمدن نوین به معنای برگشت به گذشته نیست، بلکه به مفهوم استفاده از سرمایه‌های تمدنی پیشین برای رسیدن به یک تمدن امروزی است (رضاغلامی، همایش تمدن نوین اسلامی، دانشگاه شاهد).

۶. نقش انسان در تمدن

از دیدگاه قرآن، تعیین سرنوشت و ساختن تمدن هر جامعه بر عهده افراد آن جامعه است «إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ» (اعراف: ۹۶). علامه طباطبایی ذیل این آیه فرموده است: «سنت الهی بر این جریان دارد که احوال هیچ ملتی را دگرگون نسازد، مگر اینکه خود آن ملت احوال روحی خویش را تغییر دهند، مثل اینکه به جای شکر، کفران نعمت و به جای اطاعت، معصیت و به جای ایمان، شرک را انتخاب کند؛ که در آن صورت خداوند هم نعمت را به نعمت و هدایت را به گمراهی و سعادت را به بدبختی و شقاوت و... تبدیل می‌کند. به‌طور کلی آیت دلالت دارد بر اینکه قضای حتمی الهی بین نعمت‌های عطا نموده و حالات نفسی و درونی انسان‌ها که به استقامت فطرت برمی‌گردد، تلازمی برقرار کرده است. لذا، اگر ملتی بر فطرت مستقیم خویش باقی بماند و ایمان به خدا داشته باشد، نعمت‌های دنیا و آخرت نصیب آنان می‌گردد: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ» و این حالت ثابت خواهد بود تا زمانی که آنها بر فطرت مستقیم خود باشند، اما هرگاه حالات درونی خویش را عوض کردند خداوند هم حال خارجی آنها را با عوض کردن نعمت به نعمت، عوض می‌کند... و سرنوشت بد و هلاکت به سراغ آن قوم و ملت می‌آید و این از جانب خود آنها و با دست کشیدن از مقتضیات فطرت سالم و دور ماندن از عبودیت الهی، برای خود ایجاد می‌کنند، آنگاه برگشتی برای این سرنوشت که همان هلاکت و بدبختی است نخواهد بود» (طباطبایی، ۱۳۹۳، ج ۱۱: ۳۱۰).

از همین‌رو، عامل اصلی دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی و شکوفایی در عرصه‌های گوناگون یا از دست‌دادن و انقراض تمدن در هر قوم، خود آن قوم است و همان‌گونه که براساس سنت الهی، رفتار انسان‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در سعادت و شقاوت او دارد، شکوفایی و تمدن جامعه نیز که متشکل از افراد است، مرهون رفتار افراد و حاکمان آن جامعه است.

۷. اربعین

واژه اربعین (به‌معنای چهل)، از اصطلاحاتی است که در متون دینی، حدیثی و

تاریخی کاربرد زیادی دارد و بسیاری از امور، با این عدد و واژه، تعریف و تحدید شده‌اند؛ برای نمونه کمال عقل در چهل سالگی، آثار چهل روز اخلاص، آثار حفظ چهل حدیث، دعای چهل نفر، دعای برای چهل مؤمن، قرائت دعا عهد در چهل صبح، عدم پذیرش نماز شراب خوار تا چهل روز، گریه چهل روز زمین، آسمان و فرشتگان بر امام حسین علیه السلام، استحباب زیارت اربعین و ... از جمله مواردی است که جایگاه و ارزش والای این واژه و عدد را در معارف اسلامی بیان می‌دارد (رنجبر، ۱۳۸۶: ۶).

۸. زیارت اربعین

در احادیث، فقط استحباب زیارت اربعین درباره امام حسین علیه السلام وارد شده است و چنین سفارشی درباره هیچ‌یک از معصومان علیهم السلام پیش و پس از سیدالشهدا علیه السلام وجود ندارد؛ بنابراین از نظر تاریخی و حدیثی، هیچ پیشینه‌ای را نمی‌توان برای اربعین و اعمال مربوط به این روز تا پیش از حادثه عاشورا تصور کرد و این ویژگی و امتیاز، تنها از آن امام حسین علیه السلام است (محسن رنجبر، ۱۳۸۶: ۷).

مهم‌ترین دلیل روایی زیارت اربعین امام حسین علیه السلام، روایتی از امام عسکری علیه السلام است که فرموده است: «نشانه‌های مؤمن، پنج چیز است که یکی از آنها زیارت اربعین است» (شیخ مفید، ۱۴۱۳: ۵۳). امام صادق علیه السلام نیز زیارت اربعین را به صفوان بن مهران جمّال تعلیم داده است که در آن به بزرگداشت اربعین تصریح شده است (طوسی، ۱۴۱۱: ۷۸۸-۷۸۹؛ سید ابن طاووس، ۱۳۷۶، ج ۳: ۱۰۱-۱۰۳).

۹. فلسفه بزرگداشت اربعین

اما، درباره فلسفه اهمیت بزرگداشت اربعین حسینی، شیخ مفید، شیخ طوسی و علامه حلی (قدس سره) نوشتند: «روز بیستم صفر روزی است که حرم امام حسین علیه السلام از شام به سوی مدینه بازگشتند، همچنین در این روز، جابر بن عبدالله انصاری، صحابی رسول خدا صلی الله علیه و آله برای زیارت امام حسین علیه السلام از مدینه به کربلا آمد و او اولین کسی بود که قبر امام حسین علیه السلام را زیارت کرد» (شیخ مفید، ۱۴۱۴: ۴۶؛ شیخ طوسی، ۱۴۱۴: ۷۸۷؛ حلی، ۱۴۰۸: ۲۱۹).

۱۰. دلایل روایی پیاده‌روی در اربعین

در منابع حدیثی امامیه، روایات فراوانی وجود دارد که زیارت امام حسین علیه السلام با پای پیاده را تایید و بدان ترغیب نموده است. بر اساس دسته‌ای از روایات، هر قدم که در مسیر زیارت امام حسین علیه السلام برداشته می‌شود دارای اجر و پاداش است. عنوان «قدم برداشتن» نیز مصداق واضحی برای سفر پیاده است. امام صادق علیه السلام فرمود: «عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً مُوَكَّلِينَ بِقَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَإِذَا هَمَّ الرَّجُلُ بِزِيَارَتِهِ أُعْطَاهُمْ ذُنُوبَهُ فَإِذَا خَطَا مَحْوَهَا ثُمَّ إِذَا خَطَا ضَاعَفُوا لَهُ حَسَنَاتِهِ فَمَا تَزَالُ حَسَنَاتُهُ تُضَاعَفُ حَتَّى تُوجِبَ لَهُ الْجَنَّةَ... به راستی خداوند متعال فرشتگانی را بر مزار امام حسین علیه السلام گمارده است پس هنگامی که کسی قصد زیارت امام حسین علیه السلام کند، خداوند گناهان او را به آن فرشتگان می‌دهد و چون آن فرد گام برمی‌دارد، فرشتگان گناهانش را پاک نمایند و چون دیگر بار گام بردارد، حسناتش را دو چندان کنند و پیوسته بر حسناتش بیفزایند تا بهشت بر او واجب گردد» (صدوق، ۱۳۶۸: ۹۱).

تعدادی دیگر از این روایات به‌طور صریح از این موضوع یاد نمودند. این روایات با عباراتی، مانند مَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ علیه السلام مَاشِيًا، به چشم می‌خورند. واژه «مَاشِيًا» صراحت در تأکید بر این امر دارد. ابوصامت می‌گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدیم که فرمود: «عَنْ أَبِي الصَّامِتِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَهُوَ يَقُولُ مَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ علیه السلام مَاشِيًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَمَحَا عَنْهُ أَلْفَ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ أَلْفَ دَرَجَةٍ... کسی که با پای پیاده به زیارت امام حسین علیه السلام برود، خداوند در ازای هر قدم که برمی‌دارد، هزار ثواب برای او می‌نویسد و هزار گناه از او محو می‌کند و هزار درجه به او می‌دهد» (ابن قولویه، ۱۴۱۷: ۲۵۵).

مجموع این روایات، مستند قابل قبولی برای جنبه شرعی زیارت امام حسین علیه السلام با پای پیاده در ایامی مانند اربعین حسینی به‌شمار می‌آید.

همچنین، جنبه‌های دیگری از جمله احیای امر اهل بیت علیهم السلام و ... نیز می‌تواند در جنبه شرعی این پیاده‌روی دخیل باشد؛ زیرا زیارت امام حسین علیه السلام با پای پیاده، مصداق بارز احیاء امر اهل بیت علیهم السلام است که در احادیث ائمه علیهم السلام بر آن تأکید شده است (طوسی، ۱۴۱۴: ۱۳۵).

آنچه از سخن امام صادق علیه السلام قابل برداشت است آنکه «إحیاء امر» اهل بیت علیهم السلام به‌طور مطلق و با هر شکل، مطلوب است؛ بنابراین هر عمل را که در راستای زنده نگه‌داشتن نام و یاد اهل بیت علیهم السلام و ترویج معارف آنها باشد، مورد پسند است. بدون تردید، امروزه زیارت سالار شهیدان با پای پیاده در ایامی چون اربعین حسینی، با آن همه شور و شوق وصف ناشدنی که در آن مشاهده می‌شود، شکوهمندترین شکل ممکن برای زنده‌نگه‌داشتن راه و رسم امام حسین علیه السلام است. به‌جرت می‌توان ادعا نمود، کمتر مراسمات مذهبی پیدا می‌شود که بتواند پیام عاشورا را با این شکوه و قداست به‌گوش جهانیان برساند. بنابراین، اگر هیچ دلیل دیگر بر جواز پیاده‌روی زیارت امام حسین علیه السلام نباشد، تنها مطلب فوق، به‌نوبه خود دلیل کافی بر مشروعیت این امر به‌شمار می‌رود.

نقش آثار و برکات اربعین حسینی در تمدن نوین اسلامی

در پاسداشت اربعین حسینی، به‌ویژه در حرکت عظیم پیاده‌روی میلیون‌ها انسان عاشق، بسیاری از شاخصه‌های تمدن‌ساز تجلی پیدا می‌کند که اگر در پایدارنمودن و نهادینه‌کردن آنها همت لازم صورت گیرد، زمینه دست‌یابی به تحقق تمدن نوین اسلامی فراهم خواهد شد.

۱. یاد خدا و توسل به اهل بیت علیهم السلام

از ویژگی‌های اثرگذار، یاد خدا و توسل به اهل بیت علیهم السلام در زائران و میزبانان در اربعین حسینی است. با بررسی حال و هوای تک‌تک زائران می‌شود این اثر معنوی را در شیوه رفتار و گفتار آنان مشاهده کرد. این خصوصیت که باید گفت، منشاء تمام فضایل و ارزش‌هاست، اگر از حالت موقتی و مقطعی خارج شود و درون میلیون‌ها زائر نهادینه شود، می‌تواند در فراهم‌شدن زمینه تمدن نوین اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد؛ زیرا جامعه‌ای که یاد خدا و تمسک به اهل بیت علیهم السلام در آن طنین‌انداز شود، زمینه‌ای برای ارتکاب گناه نمی‌ماند؛ چرا که به تعبیر قرآن، انسان‌های با ایمان تلاش می‌کنند

علاوه بر انجام وظایف دینی از هر کار لغوی که به روح معنوی آنان ضربه می‌زند، پرهیز نمایند (انعام: ۱۱۸) در نتیجه، چنین جامعه‌ای می‌تواند به قله‌های سعادت و خوشبختی دست پیدا کند. (مومنون: ۱-۳) همچنین، جامعه‌ای که یاد خدا در آن پایدار شود قلوب آنها به مقام اطمینان دست پیدا خواهد کرد (رعد: ۲۸) و قلب مطمئن هرگز در مقابل مشکلات، ناملایمات و حوادث روزگار سر تسلیم فرود نمی‌آورد و در برابر تمام دشمنان همانند کوه مقاومت می‌کند.

۲. تقوای پیشگی

یکی از نشانه‌ها و شاخصه‌های تمدن اسلامی، تقوای پیشگی مردم در حوزه‌های فردی و اجتماعی است. این ویژگی در اربعین حسینی آنچنان به‌اوج می‌رسد که کمتر زائر حسینی پیدا می‌شود که در حوزه فردی و اجتماعی از خود بی‌تقوایی نشان دهد. این خصلت زیبا و الهی همان‌گونه که در ایام اربعین اباعبدالله علیه السلام، فضای معنوی عجیبی در جمع میلیون‌ها عاشق ایجاد می‌کند، اگر در جامعه‌ای پایدار گردد، آموزه‌های دینی در حوزه‌های مختلف زندگی حاکم می‌شود و از سوی دیگر، برکات خداوند بر آن امت نازل می‌گردد (اعراف: ۹۶) و تمام توطئه‌های دشمنان اسلام نیز بر ملا می‌گردد. (آل عمران: ۱۲۰).

۳. صبر و بردباری

بردباری و استقامت در برابر مشکلات، کمبودها و حوادث تلخ، یکی دیگر از ارزش‌های الهی است که از طریق زائران در اربعین حسینی جلوه‌گری می‌کند و دیده نشده است که کسی از مشکلات پیش‌آمده، شکایت کند؛ زیرا عشق زیارت بارگاه ملکوتی ائمه علیهم السلام، به‌ویژه سیدالشهدا علیه السلام مشکلات پیش‌رو را آنچنان در نگاه آنان کوچک می‌کند که گویا اصلاً مشکلی پیش نیامده است. این‌گونه نگاه و بردباری، اگر در آنان عمیق و پایدار شود، می‌تواند در فراهم‌شدن زمینه تمدن نوین اسلامی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشد؛ زیرا پایدارشدن آموزه‌های دینی در زندگی نیاز جدی به صبر و استقامت دارد؛ برای نمونه، اگر سبک پوشش اسلامی بخواهد در جامعه اسلامی

نهادینه شود، باید زنان و مردان در مشکلات برآمده از این نوع پوشش، مثل اذیت‌شدن در گرما یا سرزنش‌های دیگران صبوری به‌خرج دهند یا اگر در مقابل فشارها و تحریم‌های دشمنان مقاومت نشود با مسلط‌شدن دشمنان، فرهنگ بیگانگان بر سبک زندگی مسلمانان حاکم می‌شود، اما به‌گواه قرآن اگر مقاومت و بردباری در جامعه اسلامی نهادینه شود، هیچ‌توطئه‌ای از سوی دشمنان نمی‌تواند به مسلمانان آسیب برساند (آل‌عمران: ۱۲۰). همان‌گونه که استکبار جهانی به‌دلیل مقاومت مردم شجاع ایران نتوانسته است در طول چهل سال هیچ‌خلل جدی در مسیر پیشرفت انقلاب و تحقق تمدن نوین اسلامی ایجاد کند و همچنین استقامت مردم با ایمان کشور سوریه و عراق مانع فروپاشی کشورشان از سوی داعشیان گردید.

۴. عفو و گذشت

عفو و گذشت از اشتباه دیگران، یکی از شاخصه‌های جامعه متمدن اسلامی است که هم در قرآن بر آن تأکید شده است (آل‌عمران: ۱۲۴؛ نساء: ۱۴۹؛ تغابن: ۱۴) و هم در روایات اهل‌بیت علیهم‌السلام نیز بر آن توصیه فراوان شده است (متقی هندی، ۱۳۹۷، ج ۳: ۳۷۳؛ ابن بابویه، ۱۴۱۳، ج ۲: ۶۲۱). این خصوصیت، آن‌چنان در میلیون‌ها عاشق اربعینی تجلی پیدا می‌کند که کمتر کسی از آنها پیدا می‌شود که بخواهد در مقابل اشتباه دیگران در حقش انتقام بگیرد. این صفت زیبا اگر در آنها و دیگر مسلمانان پایدار گردد، زمینه بسیاری از مشکلات خانوادگی همچون کینه، دشمنی، طلاق و اختلافات ارثی و مشکلات اجتماعی، مانند درگیری‌های فردی و قومی بر طرف می‌شود و روح مودت و دوستی در زندگی‌ها حاکم می‌شود (فصلت: ۳۴).

۵. ایثار و فداکاری

ایثار و فداکاری، به‌معنای مقدم‌داشتن دیگران بر خویشتن است. در عین نیازمندی به آن چیز، مورد ایثار است. خداوند در این‌باره می‌فرماید: آنها [مهاجران] را بر خودشان مقدم می‌دارند، هرچند خودشان بسیار نیازمند باشند. (حشر: ۹). آیه مبارکه درباره ایثار

انصار مدینه نسبت به مهاجران و کسانی که از مکه با پیامبر آمده بودند، نازل شده است که آنان اموال و خانه‌هایشان را در اختیار مهاجران قرار می‌دادند، با اینکه خود نیاز مبرم به آن داشتند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸، ج ۲۳: ۵۱۸).^۱

ایثار، دارای مصادیق فراوانی است که مهم‌ترین آن این است که انسان جانش را در راه خدا تقدیم کند. همان‌گونه که سیدالشهدا (علیه السلام) و یاران با وفایش چنین کردند و مصداق دیگرش، ایثار مال است که میزبان‌های زائران اربعین حسینی با الگوگرفتن از اباعبدالله (علیه السلام) در هر سال لحظه شماری می‌کنند تا با فداکاری و ایثار مال به‌بهترین صورت از عاشقان اباعبدالله (علیه السلام) پذیرایی نمایند. آنان با تلاش فراوان در طول سال اموال حلالی را ذخیره می‌کنند تا در اربعین حسینی برای زائران سیدالشهدا هزینه کنند با اینکه خودشان نیاز به این اموال دارند تا برای زندگی خویش هزینه کنند. اما عشق به اباعبدالله (علیه السلام) سبب می‌شود تا زائران را بر خویش ترجیح دهند. این روحیه ایثار که در ایام اربعین به‌بهترین وجه تجلی پیدا می‌کند، اگر در جوامع اسلامی پایدار شود زمینه دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی فراهم می‌شود؛ زیرا به‌برکت همین ایثار جان و مال بود که زمینه حاکمیت اسلام ناب محمدی در کشور ایران فراهم شد و به‌برکت همین ایثار و از خود گذشتگی‌هاست که جلوی بسیاری از ظلم‌ها، جرم و جنایات گرفته و توطئه دشمنان خنثی و عطر محبت و دوستی در میان افراد جامعه حاکم می‌شود.

۶. تکریم و احترام

تکریم و احترام به‌همدیگر، یکی از شاخصه‌های جامعه متمدن اسلامی است که در اربعین حسینی در میان میلیون‌ها زائر اباعبدالله (علیه السلام) تجلی پیدا می‌کند. این ویژگی بسیار ارزشمند، اگر در دیگر ایام سال در بین مسلمانان به یک‌فرهنگ عمومی تبدیل شود، ریشه بسیاری از مشکلات روحی و روانی بر طرف می‌شود؛ اما متأسفانه در اثر ترویج بداخلاقی‌ها، احترام بسیاری از افراد همچون پدران، مادران، بزرگ‌ترها، سالمندان،

۱. ناصر مکارم شیرازی و دیگران، تفسیرنمونه، ج ۲۳: ۵۱۸.

معلم‌ان رعایت نمی‌شود که یکی از مهم‌ترین دلیل این امر، پرشدن مراکز نگهداری سالمندان از پدران و مادران پیری است که از سوی فرزندان مورد بی‌مهری قرار گرفتند و سر از آن مراکز در آوردند؛ با اینکه در قرآن و روایات سفارش‌های فراوانی در حفظ احترام والدین و سالمندان وارد شده است. (الاسراء: ۲۳)^۱. همچنین، از سوی رسول خدا ﷺ به تکریم سالمندان نیز سفارش شده است. (شیخ‌الاسلامی، ۱۴۱۲، ج ۱: ۶۴۵).^۲

۷. همدلی و همکاری

یکی از ارزش‌های قرآنی که در اربعین حسینی در میان زائران و میزبانان از ویژگی خاصی برخوردار است، همدلی و همکاری بین آنهاست. همان‌گونه که خداوند به این امر توصیه فرموده است (مائده: ۲)، این ویژگی اگر در بین مسلمانان نهادینه شود گره بسیاری از مشکلات فردی، خانوادگی و اجتماعی باز می‌گردد و خطرات بسیاری از سر مسلمانان دفع می‌شود؛ همچنانکه ملت شجاع عراق و سوریه با همکاری و همدلی همدیگر، خطر تسلط داعشی‌های خونخوار را از سرکشورشان دفع کردند و مردم غیور ایران نیز با همکاری و همدلی خویش، چهل سال کشورشان را از خطرات استکبار جهانی حفظ نمودند. این روحیه ارزشمند همکاری اگر در حوزه خانوادگی و اقتصادی نیز در جوامع اسلامی نهادینه شود، می‌تواند منشاء بسیاری از پیشرفت‌های اقتصادی و رفع مشکلات خانوادگی و اجتماعی شود و کشورهای اسلامی را از وابستگی اقتصادی به بیگانگان نجات دهد و زمینه تحقق تمدن نوین اسلامی فراهم گردد.

۸. وحدت و یکپارچگی

اتحاد میلیون‌ها مسلمان از فرقه‌ها و مذاهب گوناگون، یکی از مهم‌ترین شاخصه تمدن اسلامی است که در اربعین حسینی به وقوع می‌پیوندد و توجه جهانیان را به خود

۱. «وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أَفْءٌ وَ لَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا» الاسراء: ۲۳.

۲. «وَقَرُّوا كِبَارَكُمْ، يُؤْفَرُّكُمْ صِغَارُكُمْ» شیخ‌الاسلامی، السیدحسین، هدایة العلم فی تنظیم غرر الحکم، ج: ۱: ۶۴۵.

جلب کرده و سال به سال بر عظمت و عزت مسلمانان، به ویژه عاشقان و شیعیان اهل بیت علیهم السلام می‌افزاید. این ویژگی، حاصل همان وعده الهی است که خداوند در قرآن داده است (آل عمران: ۱۰۳؛ انفال: ۶۶) و نمونه تحقق عینی این وعده الهی، پیروزی ملت عزیز ایران در مقابل رژیم طاغوت بوده که یکی از مهم‌ترین دلایل آن، وحدت آنان است.

این نعمت اتحاد که در ایام اربعین در میان مسلمانان به وجود می‌آید، اگر برای حفظ و نهادینه کردن آن در دیگر ایام سال در میان مسلمانان تلاش شود، به طور حتم سرنوشت مسلمانان متحول می‌شود و زمینه آن تمدن نوین اسلامی فراهم خواهد شد.

البته منظور از وحدت، یکی کردن سلیقه‌های مختلف مذاهب و گروه‌ها، شیعی کردن سنیان یا سنی کردن شیعیان نیست؛ منظور حصر مذاهب و سلیقه‌ها به یک مذهب و یک سلیقه یا حتی گرفتن مشترکات مذاهب و طرد متفرقات نیست؛ بلکه منظور از وحدت و یکپارچگی این است که با توجه به مشترکاتی که بین همه طوایف، سلاطین و فرقه‌های اسلامی وجود دارد و همگی اعتقاد به خداوند یگانه، پیامبر اسلام و کتاب الهی و قبله مشترک و اعتقاد به معاد و احکام اسلامی مثل نماز، روزه، حج و زکات دارند، با همدلی با یکدیگر همکاری کنند و اختلاف در بعضی از اعتقادات و احکام و اختلاف منابع یا سلیقه، که نتیجه طبیعی اجتهاد و تفکر آزاد است، نباید موجب جدایی و دوری قلب‌های مسلمانان از یکدیگر شود، بلکه باید همه اهل نظر و فرقه‌های اسلامی با کمال شرح صدر و وسعت نظر، عقاید و افکار یکدیگر را درک و تحمل نمایند و در عین حال که در صحنه کاوش، تحقیق و استدلال در فضای علمی تلاش می‌کنند، در عرصه زندگی اجتماعی با توجه به مصالح تمام امت اسلامی با بزرگواری، یکدیگر را درک و به عناصر مهم تشکیل دهنده وحدت، توجه و در راه تحقق آن بکوشند.

بنابراین مراد از وحدت، برداشتن موانع مصنوعی و پیشگیری از اموری است که باعث جدایی، کینه و دشمنی میان مسلمانان می‌شود.

از همین رو، بر هیچ مسلمانی مخفی نیست که نخستین منادی وحدت و امت واحده شدن، قرآن کریم است که می‌فرماید: و (ای مردم)! همانا این آیین شماست، آیینی یگانه و منم پروردگار شما، پس مرا پرستید (انبیاء: ۹۲).

چنانچه در جایی دیگر (مومنون: ۵۲) با همین تعبیر آغاز می‌کند و می‌خواهد که با رعایت یکپارچگی فراگیر اسلامی پروا داشته باشند و کاری نکنند که این یگانگی دچار خلل شود و از آن جاکه همه مؤمنان را یک امت و در یک جهت و با یک‌هدف خواسته که در آن، پرستش خدایی یگانه است، باید مسلمانان آگاه به اهمیت این شعار قرآنی (امت واحد) پی‌ببرند و عظمت آن را درک کنند و تفرقه‌ها را از میان بردارند و نابود سازند و هرگونه حرکتی که به دوگانگی و تفرقه مسلمانان بیانجامد، حرکتی خواسته دشمنان و برخلاف دعوت قرآن است.

در این دعوت، وحدت به‌مذهب خاصی محدود نشده و معیار امت واحده، اعتقاد به‌وحدانیت الهی دانسته‌شده است. وحدت، موعظه و یک‌پیشنهاد نیست، وظیفه است؛ یعنی همان‌گونه که موظفند بر اساس توحید، خدا را عبادت کنند، وظیفه دارند در تحصیل وحدت بکوشند. وحدت بر اساس این آیه، حقیقت واحدی است که به‌همه مسلمانان خطاب شده و خواسته شده و آنان به هرنسبت که توان بیشتری از نظر علم سیاست و اقتصاد دارند، در جهت انجام آن، وظیفه بیشتری دارند.

همچنین، در قرآن کریم آمده است: «در حقیقت مؤمنان با هم برادرند، پس میان برادران سازش دهید و از خدا پروا بدارید» (حجرات: ۱۰). قرآن در این آیه با «اتما» تأکید می‌کند که مؤمنان برادر یکدیگرند و هیچ‌حیثیتی جز برادری با هم ندارند و موظفند که مثل برادر با هم رفتار کنند. ممکن است مؤمنان گاه در اثر سوء تفاهم یا منافع مادی و برخی اغراض سیاسی دچار بی‌تفاوتی و احیانا دشمنی شوند؛ اما قرآن با جمله خبری، یادآور می‌شود که آنان برادر هستند و روشن است منظور از این برادری، برادری نژادی نیست، بلکه برادری دینی و ایمانی است که تکلیف می‌آورد؛ بنابراین آیه مزبور امر می‌کند که مؤمنان با هم برادری و محبت کنند و اگر از هم دور شدند خود را به‌هم نزدیک سازند و اختلاف و نزاع، پیشه نکنند و اگر چنین اتفاقی افتاد، کسانی راه صلح و سازش پیشه کنند و از خدا پروا دارند.

علاوه بر نکات یادشده، در بیشتر موارد که در قرآن مجید از برادری و وحدت سخن گفته و به‌مذمت اختلاف پرداخته است و افزون به دستور اخوت و برادری و

دعوت به تعاون بر نیکی و تقوی، اتحاد و همدلی را از نعمت‌هایی می‌داند که به واسطه پذیرش اسلام در رسالت به جامعه اسلامی در عصر پیامبر هدیه شده است و گویی می‌خواهد که این نعمت، پاسداری شود و با تأکید و سفارش بر وحدت ایمانی و اجتماعی، مسلمانان به اختلاف‌های گوناگون توجه نکنند. عبارت‌هایی همچون «و اعتصموا، اصلحوا، رابطوا، تعاونوا، در جهت تشویق به وحدت آمده است، یا حتی دستورهای اخلاقی اجتماعی، مانند حرمت غیبت، سوء ظن و افشاگری در جهت پیشگیری از اختلاف آمده است. (حجرات: ۱۲) و دشنام‌دادن، ریشخندگرفتن و سرزنش کردن از عوامل جدایی میان مسلمانان می‌گردد و دیگران را با نام‌های زشت و القاب ناپسند یادکردن را ممنوع ساخته است (حجرات: ۱۱).

به همین سبب، دفع اختلاف و حفظ وحدت در جامعه اسلامی اهمیت بسیار پیدا می‌کند و هر حرکت اختلاف‌برانگیز، کینه‌آور و تحریک‌کننده احساسات ممنوع می‌گردد. همچنین، آیات دیگری که به تجربه امت‌های پیشین اشاره می‌کند و می‌گوید: از اختلاف و تفرقه آنان عبرت بگیرید و مانند آنان اختلاف نکنید (آل عمران: ۱۰۵) یا می‌گوید: دسته‌بندی دینی درست می‌کنند و هر کس به هر دسته و گروه خود خوشحال می‌گردد (روم: ۳۲).

۹. رعایت قانون

یکی از خصوصیات ارزشمندی که در مراسم باشکوه پیاده‌روی اربعین از سوی میلیون‌ها زائر و میزبان، توجه همه را به خودش جلب می‌کند؛ رعایت قوانین از سوی بسیاری از آنها در حوزه‌های گوناگون فردی و اجتماعی است. این ویژگی که یکی از شاخصه‌های مهم تمدن اسلامی است، متأسفانه در جوامع اسلامی دچار آسیب جدی شده که پیامد یک‌مورد آن همچون عدم رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، کشته‌شدن هزاران نفر در هر سال است. بنابراین اگر این خصلت زیبای رعایت قانون، علاوه بر پیام اربعین در دیگر ایام سال پایدار و نهادینه شود، دیگر شاهد این همه خسارت جانی و مالی در جوامع اسلامی نخواهیم بود.

۱۰. مهمان‌نوازی

مهمان‌نوازی از ویژگی‌های بسیار معروفی است که در ایام پیاده‌روی زائران حسینی از سوی مردمان خون‌گرم و با کرامت کشور عراق در معرض دید جهانیان قرار می‌گیرد. آنان در انجام این کار، آنقدر تلاش می‌کنند که چشم‌هربیننده را به تعجب وامی‌دارد؛ زیرا بعضی از آنان، بهترین آذوقه سال خویش را که خود مصرف نکردند، نگه داشتند تا با آن زائران اباعبدالله الحسین (علیه السلام) را پذیرایی کنند، و این خدمت به‌زائر فقط در دادن خوراک نیست، بلکه حاضر می‌شوند تا پاهای خسته آنان را شسته و ماساژ دهند و لباس‌های عرق‌کرده زائر را بشویند و حمام را برای آنها آماده کنند و جالب‌تر آنکه میزبانان، کاری به این ندارند که مهمان از چه فرقه و کشوری و دینی است؛ همین‌که او زائر و عاشق سیدالشهدا (علیه السلام) است برای او عزیز است.

راستی! کجای عالم این‌گونه فداکاری و مهمان‌نوازی را به‌خود دیده است؟ آری! این خصلت زیبا و بی‌نظیر آن‌چنان اثرگذار است که بدون هیچ اغراقی، زائری نیست که وقتی به‌وطنش برمی‌گردد از این صفت ارزشمند مهمان‌نوازی تعریف نکند و خاطره عجیبی را نقل نکند، و همین اثرگذاری است که سبک زندگی بسیاری از زائران و افرادی را که از این خصوصیات آگاهی پیدا می‌کنند، تغییر داده و هرسال شاهد هستیم که به‌تعداد میزبانان چه در عراق و چه در دیگر کشورها افزوده می‌شود و هرکس که برایش امکان دارد حتی در یک‌روستای کوچکی که در مسیر زائران قرار می‌گیرد با تمام توان و دارایی‌های خویش از مهمانان اربعین پذیرای می‌کند. این صفت نورانی، که یکی از ارزش‌های الهی و مورد توصیف خداوند و اهل‌بیت (علیهم السلام) است، اگر در دیگر ایام سال در جوامع اسلامی نهادینه شود، شاهد ظهور یکی از شاخصه‌های مهم تمدن اسلامی خواهیم بود و همین عمل زیبا، می‌تواند ریشه بسیاری از مشکلات و کینه‌ها را از جامعه اسلامی دور کند و یک‌زندگی شیرین و هم‌زیستی با کرامتی را به‌ارمغان آورد و حتی زمینه اتحاد و همدلی را نیز فراهم سازد؛ زیرا به‌فرموده رسول گرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) امت اسلام همواره در خیر و خوبی‌اند، تا زمانی‌که یکدیگر را دوست بدانند... و مهمان‌نواز

باشند (کوفی، بی تا: ۱۵۴). در جمله‌ای دیگر از حضرت نقل شده است که فرمود: «خیر و برکت به‌خانه‌ای که در آن اطعام می‌شود، سریعتر از سرعت فرورفتن تیغ در کوهان شتر می‌رسد (برقی، ۱۳۷۱ ج ۲: ۱۴۷).

نتیجه‌گیری

از پژوهش انجام‌گرفته، می‌توان به‌نتایج زیر اشاره کرد:

۱. در احادیث، فقط استحباب زیارت اربعین درباره‌ی امام حسین علیه السلام وارد شده است و چنین سفارشی درباره‌ی هیچ‌یک از معصومان علیهم السلام پیش و پس از سیدالشهدا علیه السلام وجود ندارد؛ بنابراین از نظر تاریخی و حدیثی، هیچ‌پیشینه‌ای را نمی‌توان برای اربعین و اعمال مربوط به این روز تا پیش از حادثه‌ی عاشورا تصور کرد و این ویژگی و امتیاز، تنها از آن امام حسین علیه السلام است.
۲. بدون تردید، امروزه زیارت سالار شهیدان با پای پیاده در ایامی چون اربعین حسینی، با آن همه شور و شوق وصف‌ناشدنی که در آن مشاهده می‌شود، شکوهمندترین شکل ممکن برای زنده‌نگه داشتن راه و رسم امام حسین علیه السلام است. به‌جزئی می‌توان ادعا نمود، کمتر مراسم مذهبی پیدا می‌شود که بتواند پیام عاشورا را با این شکوه و قداست به‌گوش جهانیان برساند.
۳. تمدن اسلامی، بیانگر همه‌ی جنبه‌های سیاسی و فرهنگی و اقتصادی جامعه است که ابعاد وجود فرد و جامعه را پوشش می‌دهد. بنابر نظر بعضی از اندیشمندان معاصر، تمدن اسلامی، تمدن دینی است که همه‌ی مولفه‌های آن بر محور اسلام می‌گردد که عبارت‌اند از: دین، اخلاق، علم، عدالت، قوانین، مقررات، اصول دینی و ...
۴. شاخصه‌های اصلی تمدن اسلامی، بهره‌مندی انسان‌ها از همه‌ی ظرفیت‌های مادی و معنوی است که خداوند برای تأمین سعادت و تعالی آنان، در عالم طبیعت و در وجود خود آنان تعبیه کرده است. آرایش ظاهری این تمدن را در حکومت مردمی، در قوانین برگرفته از قرآن، در اجتهاد و پاسخ‌گویی به‌نیازهای نوبه‌نوی بشر، در پرهیز از تحجر و ارتجاع و نیز بدعت و التقاط، در ایجاد رفاه و ثروت عمومی، در استقرار عدالت، در

خلاص از اقتصاد مبتنی بر ویژه‌خواری و ربا و تکاثر، در گسترش اخلاق انسانی، در دفاع از مظلومان عالم و در تلاش، کار و ابتکار، می‌توان و باید مشاهده کرد.

۵. با توجه به اینکه میلیون‌ها مسلمان زائر، اعم از مهمان و میزبان در اربعین حسینی با نیت‌های خالصانه گام‌های ارزشمند و بی‌نظیری را در اجرایی‌نمودن آموزه‌های اسلامی برمی‌دارند؛ می‌توان گفت این فرصت طلایی می‌تواند نقش اثرگذاری در دست‌یابی به تمدن نوین اسلامی داشته باشد.

۶. در پاسداشت اربعین حسینی، به‌ویژه در حرکت تمدن‌ساز پیاده‌روی میلیون‌ها انسان عاشق، بسیاری از شاخصه‌های تمدن اسلامی همچون، یاد خدا و توسل به اهل بیت علیهم‌السلام، تقوایی‌نگی، صبر و بردباری، عفو و گذشت، ایثار و فداکاری، تکریم و احترام، همدلی و همکاری، وحدت و یکپارچگی، رعایت قانون و مهمان‌نوازی، تجلی می‌کند که اگر در پایدارنمودن آن ارزش‌ها همت لازم صورت گیرد، تحولی چشم‌گیر در نهادینه‌شدن آن ارزش‌ها در سبک زندگی مشاهده خواهد شد در نتیجه، زمینه تشکیل جامعه‌ی متمدن اسلامی نیز فراهم خواهد شد.

۷. به‌گواه سخن گهربار رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم «إِنَّ الْحُسَيْنَ مِصْبَاحُ الْهُدَى وَ سَفِينَةُ النَّجَاةِ» (بحرانی، ۱۳۸۴، ج ۴: ۵۲). اگر جوامع اسلامی به دنبال نجات از مشکلات و تحقق تمدن نوین اسلامی هستند، تنها راه آن پیروی از سبک و سیره‌ی اباعبدالله الحسین علیه‌السلام این چراغ هدایت و کشتی نجات است.

منابع

- قرآن.
- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۳۷۶ش)، الاقبال بالاعمال الحسنه، تصحیح جواد قیومی، دفتر تبلیغات اسلامی.
- ابن قولویه، جعفر بن محمد بن (۱۴۱۷ق)، کامل الزیارات، تحقیق الشیخ جواد القیومی، الطبعة الأولى، بیروت، مؤسسه نشر الفقاهه.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ق)، لسان العرب، ابوالفضل، بیروت، دار صادر.

- بحرانی، هاشم (۱۳۸۴ش)، مدینه المعاجز، تهران، ارمغان یوسف.
- برقی، احمد بن محمد (۱۳۷۱ش)، المحاسن، قم، دارالکتب الاسلامیه.
- بیانات مقام معظم رهبری (سیدعلی خامنه‌ای)، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، آرشیو بیانات.
- جان‌احمدی، فاطمه (۱۳۸۸ش)، تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی، تهران، انتشارات معارف.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۳ش)، فرهنگ پیرو فرهنگ پیشرو، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی.
- حلی، رضی‌الدین علی بن یوسف مطهر (۱۴۰۸ق)، العدد القویة لدفع مخاوف الیومیة، تصحیح مهدی رجائی و مرعشی، قم، کتابخانه آیت‌الله مرعشی.
- دامغانی، رضه (۱۳۹۲ش)، اربعین در فرهنگ اسلامی، مجله فرهنگ زیارت، شماره ۱۹ و ۲۰.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷ش)، لغت‌نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران.
- رنجبر، محسن (۱۳۸۶ش)، پژوهشی در اربعین حسینی، فصل‌نامه تاریخ در پژوهش، شماره ۵.
- نیشابوری، محمد بن فتال (۱۳۷۵ش)، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، قم، انتشارات رضی.
- ساروخانی، علی‌اکبر (۱۳۷۰ش)، درآمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی، تهران، کیهان.
- شیخ مفید، محمد بن نعمان (۱۴۱۴ق)، مسار الشیعة، نجف، دارالمفید.
- شیخ‌الاسلامی، السیدحسین (۱۴۱۲ق)، هدایة العلم فی تنظیم غرر الحکم، قم، مؤسسه انصاریان.
- شیخ مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق)، المزار، تصحیح محمدباقر ابطحی، قم، کنگره جهانی شیخ مفید.
- صدوق، محمد بن علی بن بابویه (۱۳۶۸ش)، ثواب الأعمال، قم، انتشارات جامعه‌المدرسیین.
- صدوق، محمد بن علی (۱۴۱۳ق)، من لایحضره الفقیه، قم، انتشارات جامعه‌المدرسیین.
- طباطبائی، محمدحسین (۱۳۹۳ش)، المیزان، بیروت، مؤسسه اعلمی للمطبوعات.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۱ق)، مصباح المتعبد و سلاح المتعبد، بیروت، مؤسسه فقه‌الشیعه.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۱۴ق)، الأمالی، تحقیق قسم الدراسات الإسلامية، الطبعة الأولى، مؤسسه البعثه، قم، دارالثقافة للطباعة و النشر و التوزیع.
- کوفی، محمد بن محمد (بی‌تا)، الجعفریات، نجف، مکتبه‌النینوی الحدیثیه.

- متقی، هندی (۱۳۹۷ق)، کنز العمال، بیروت، مکتبه التراث.
- مدیریت حوزه علمیه قم (۱۳۸۳ش)، درآمدی بر آزاد اندیشی و نظریه پردازی در علوم دین، قم، انتشارات مرکز حوزه علمیه قم.
- مصطفوی، حسن (۱۳۶۰ش)، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۸ش)، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- منصور، خلیل (۱۳۹۶ش)، فراز و فرود تمدن‌ها در آموزه‌های قرآن، سایت دانش‌نامه موضوعی قرآن.

